

В сучасних дослідженнях пізнавального розвитку дітей із порушеннями зору констатується недостатня сформованість у них пізнавальної активності (І. С. Арон, І. П. Волкова, Є. А. Клопота, А. Суславичюс, О. Українська та ін.). Загальновідомим є той факт, що зорова депривація дитини обмежує її участь в активній діяльності. А. Суславичюс, О. Українська зазначають, що пізнання навколишнього світу виступає однією з найбільш актуальних проблем розвитку дітей із сенсорними порушеннями. Л. Виготський, О. Леонтьєв визначали роль компенсаторних пристосувань, що забезпечують аналогічні зони розвитку таких дітей і формуються в ігровій та навчальній діяльності. Вчені зауважували, що саме раннє залучення до пізнавальної діяльності дітей із порушеннями зору сприяє корекції та компенсації у них порушених функцій.

Більшість педагогів помилково вважають пізнавальною лише навчальну діяльність, але ж предметна і практична також важать не менше. Візьмемо, наприклад, конструювання. В цій діяльності дитина старшого дошкільного віку з порушеннями зору подумки створює цілісний образ майбутньої конструкції, планує її етапи, експериментує, а найголовніше – бачить результат власної праці. На шостому році життя діти з порушеннями зору вже можуть самостійно шукати відповіді. Тому з метою розвитку пізнавальної активності дуже важливо заохочувати таких дітей робити висновки, використовуючи власний досвід, аналіз ситуацій. Необхідно схвалювати цілком закономірні логічні відповіді, підтримувати ініціативу дітей висловлювати свої міркування, допомагати їм робити правильні узагальнення як за змістом, так і за формою.

Старший дошкільник з порушеннями зору також залюбки грає в дидактичні ігри, складає пазли, розв'язує логічні задачі, знаходить вихід із лабіринтів, грає в дослідницькі ігри зі снігом, піском, водою. Експериментує з різними за властивостями матеріалами. Узагальнює, аргументуючи свої думки. Підказує одноліткам розв'язання пізнавального завдання.

Таким чином, пізнавальна активність у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору формується через активізацію інтересу до різних видів діяльності; розвиток позитивного ставлення до занять; навчання самостійно виділяти основне; розвиток вміння будувати за зразком, схемою, умовою, темою, задумом тощо; розвиток навичок довільної поведінки; розвиток наполегливості; формування вміння бачити мету, самостійно долати труднощі.

«Щоб засвоїти знання, потрібно поглинати їх із апетитом», – стверджував відомий французький письменник Анатоль Франс. Із його думкою важко не погодитись, бо головне завдання підготовки дітей до життя і полягає в тому, аби сформувати в них цей «апетит», активізувати жадобу пізнання. Тому дорослі, насамперед, психологи та педагоги, повинні стати для малечі помічниками, адже саме від стану розвитку її самостійної пізнавальної активності залежить, чи зможе вона реалізувати свої потенційні можливості у майбутньому.

Мишко Надія Мирославівна
викладач кафедри психології Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ КРИЗ ДОРОСЛОСТІ

Періоду дорослості характерними є як зростання рівня компетентності, морального розвитку, універсальності, досягнення максимальної самореалізації та мудрості – з одного боку, так і порушення процесів цілепокладання, уявлення про неможливість керувати своїм життям, стан незадоволеності, тривоги, відчуття самотності та необхідності зміни самого себе в критичний період свого життя, – з іншого.

На всіх стадіях дорослості розвиток людини є нерівномірним, у ньому спостерігаються літичні та кризові періоди, під час яких активізуються інволюційні процеси, відбуваються переходи на нові рівні розвитку, що зумовлюють нове розуміння сутності та сенсу життя. У кризовій ситуації порушується вся система самоорганізації, оскільки індивід потрапляє у ситуацію, де панують емоції. Влада негативних емоцій гальмує і створює труднощі для пошуку основної суперечності життя в період кризи. Криза є болючим, гострим періодом розвитку людини, хоча може і не бути обов'язковим симптомом переходу від одного стабільного періоду до іншого, бо неминучими є не кризи, а перетворення та якісні зрушення у розвитку особистості.

У дорослому віці провідною діяльністю є праця, в якій особистість задовольняє переважну кількість своїх потреб, розвиває себе через розвиток і ускладнення мотивів і сенсів своєї діяльності. Загальна мотивація людини наповнюється професійним змістом, а сенс визначається особистісно-опосередкованим ставленням до праці. Тому неможливо розглядати кризи дорослого життя, виключаючи їх із контексту професійної діяльності.

Кризи професійного становлення характеризують періоди кардинальної перебудови особистості, зміни вектора її професіоналізації. Ці кризи проходять так само як і кризи особистісного зростання у дорослому віці, здебільшого, без яскраво виражених змін професійної поведінки. Проте перебудова смислових структур професійної свідомості, переорієнтація на нові цілі, корекція та ревізія соціально-професійної позиції готують зміну способів виконання діяльності, ведуть до зміни стосунків із колегами та керівниками, а в окремих випадках – до зміни професії.

У сучасних реаліях досить великий відсоток працівників змінюють профіль своїх професій протягом трудового життя. В умовах неухильних змін на ринку праці, людина змушена повторювати окремі стадії професійного становлення внаслідок нових задач професійного самовизначення, професійної перепідготовки, адаптації до нового виду праці і нового професійного співтовариства. У зв'язку з цим, виникає необхідність створення нових технологій професійного розвитку і становлення особистості, орієнтованих на динамічний ринок праці, що підвищує конкурентоздатність працівників.

Таким чином, нормальний розвиток особистості в дорослому віці не позбавлений різноманітних протиріч, внутрішніх суперечностей і труднощів. Вікові кризи не є неминучими, оскільки розвиток дорослої людини залежить від її готовності до пов'язаних із віком змін та проблем дорослого життя. Детальне планування свого майбутнього, розширення арсеналу способів дії та компетентностей, пошук нових сенсів і мотивів діяльності, внутрішня готовність до активного вирішення проблем сприяють запобіганню кризам дорослості, подоланню складних періодів власного життя. Головною ознакою завершення кризи та переходу від однієї стадії розвитку до іншої виступає готовність людини переосмислювати своє життя і професійну діяльність, а також готовність перебудувати свою систему цінностей у відповідності до все нових вимог життєдіяльності.

Пилипенко Наталія Георгіївна

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри загальної і соціальної психології та психотерапії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ставицький Геннадій Анатолійович

кандидат психологічних наук, асистент кафедри соціальної психології, Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ УМОВИ
ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД
ЮНАЦЬКОГО РОЗВИТКУ**

У старшому юнацькому віці перед молодістю людиною постають такі психологічні проблеми: професійне самовизначення; регуляція емоцій та почуттів; ідентичність й змінення ролей (статеворольова, етнічна та ін); опанування нових соціальних ролей; переструктурування взаємин у сім'ї (криза авторитетів); самотність (як спосіб переживання соціальної адаптації); переоцінка цінностей; експериментування й ризик, що робить загалом цей період досить складним з точки зору соціально-особистісної та індивідуальної адаптації до умов переходу в доросле життя. На даному етапі суспільного розвитку цей процес ускладнюється ще й його кризовими характеристиками. *Проте, й за цих умов, важливим чинником успішної соціалізації молоді людини є рівень її інтелектуального розвитку, зокрема такі його складові як* прогностичні, рефлексивні та вербальні здібності.

У процесі проведення теоретичного та емпіричного дослідження проблеми адаптивних стратегій особистісного розвитку у старшому юнацькому віці нами було 1) виділено та опрацьовано складові інтелектуального компоненту, що є функціонально значущими в процесі становлення та реалізації життєвих стратегій молоді; 2) теоретично обґрунтовано доцільність та експериментально доведено ефективність застосування корекційно-розвивального тренінгу з

активізації та розширення інтелектуальних можливостей молоді (переважно на рівні прогностичних, рефлексивних та вербальних здібностей) з метою оптимізації становлення та функціонування життєвих стратегій молоді.

За результатами проведеного констатувального та формувального експериментів, були сформульовані методичні рекомендації, які висвітлюють умови організації навчально-виховного впливу на студентську молодь в умовах вищого навчального закладу, який передбачає: зміни у самосприйнятті, мисленні та самосвідомості юнацтва; спонукання студентської молоді до саморозвитку й самокорекції інтелектуальних знань, умінь та саморегуляції інтелектуальної діяльності; оптимальної реалізації власного інтелектуального потенціалу; усвідомлення перспективи та напрямку самозмінювання на шляху розвитку життєвої перспективи; усвідомлення молоддю важливості цілеспрямованого та свідомого використання власних інтелектуальних ресурсів для оптимізації процесу конструювання й реалізації життєвої стратегії; стимулювання процесу активного застосування прогностичних, рефлексивних та вербальних умінь при прийнятті важливих життєвих рішень та цілепокладанні; посилення особистісної активності, усвідомленості та творчого підходу у процесі стратегічного планування власного майбутнього.

Психолого-педагогічна робота з оптимізації життєвих стратегій молоді шляхом цілеспрямованого інтелектуального розвитку на рівні прогностичних, рефлексивних та вербальних здібностей має певну специфіку, зумовлену: 1) *віковими особливостями студентської молоді*. Враховуючи те, що студентський вік є найбільш чутливим періодом інтелектуального розвитку, важливим є активізація інтелектуального потенціалу, стимулювання інтелектуальної діяльності та інтелектуальної ініціативи молоді. Молодість за своїми характеристиками та віковими завданнями є сприятливою для розвитку рефлексивних процесів мислення; 2) *специфікою розвитку та корекції здібностей, на які спрямовано психолого-педагогічний вплив*. Під час корекційно-розвивального впливу на прогностичні здібності студентської молоді доцільним та ефективним є вдосконалення спостережливості, що зумовлює адекватність прогнозу; вдосконалення розвитку пізнавальних процесів, що задіяні в прогностичній діяльності, передусім, таких властивостей мислення як аналітичність, перспективність, доказовість гіпотез, врахування випадковості, гнучкість, визначення імовірності, глибина, усвідомленість та інших. Здійснюючи розвиток та корекцію рефлексивних здібностей молоді важливо враховувати, що активізації рефлексивного мислення студентів сприяє підтримуюча позиція педагога, його відкритість до діалогу, відсутність категоричності в оцінках, неупередженість, комунікативна пластичність, емоційна налаштованість на взаєморозуміння. Окрім того, значущим є створення таких навчальних умов, за яких стає можливим висловлювання молоді людиною власної точки зору на вирішувану проблему, а також усвідомлення власної відповідальності за прийняті рішення.

Слід також спрямовувати зусилля на розвиток у студентської молоді довірливої регуляції власної інтелектуальної діяльності та когнітивних ресурсів,